

Huvudman
kontaktcenter@helsingborg.se

2019-03-13
Dnr 400-2017:10219

Rektor
hakan.liljeqvist@helsingborg.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av studie- och
yrkesvägledningen på gymnasiala
yrkesprogram vid Helsingborgs
Lärlingsgymnasium i Helsingborgs kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen på gymnasiala yrkesprogram. Syftet är att granska huruvida eleverna får en studie- och yrkesvägledning som utgår från deras behov och förmår vidga deras perspektiv på sin studie- och yrkesvalsprocess.

De övergripande frågeställningarna är:

- 1. I vilken utsträckning tar rektor och personal ansvar för att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen?*
- 2. I vilken utsträckning utgår studie- och yrkesvägledningen från elevernas behov för att bilda en helhet för eleven och stödja dennes studie- och yrkesvalsprocess?*
- 3. I vilken utsträckning ges eleverna allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund?*
- 4. I vilken utsträckning tar huvudmannen ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten?*

Granskningen genomförs i 28 utvalda verksamheter och i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Helsingborgs Lärlingsgymnasium med Helsingborgs kommun som huvudman, ingår i denna granskning. När alla beslut är fattade i granskningen redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionen besökte Helsingborgs Lärlingsgymnasium den 17 och 18 januari 2019. Det program som granskades var handels- och administrationsprogrammet. Besöket genomfördes av Anders Bengtsson och Madeleine Olofsson. Intervjuer med elever i årskurs 2, lärare, studie- och yrkesvägledare, rektor samt representanter för huvudmannen har genomförts.

På Helsingborgs Lärlingsgymnasium som helhet finns 11 nationella program och totalt 203 elever. Det finns en utbildad studie- och yrkesvägledare som arbetar heltid. Studie- och yrkesvägledaren är anställd på skolenheten och har rektorn som närmaste chef. Handels- och administrationsprogrammet är ett av programmen på Helsingborgs Lärlingsgymnasium som leds av en rektor. Vid handels- och administrationsprogrammet studerar 63 elever, varav 28 flickor och 35 pojkar. Åtta lärare undervisar på programmet.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av arbetet med studie- och yrkesvägledningen på den granskade skolenheten samt de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningens fyra frågeställningar. I bilaga 1 redogörs för de författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

Skolinspektionens bedömning

1. Studie- och yrkesvägledning i undervisningen

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektor och personal tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen.¹ Bland annat om det finns en tydliggjord arbetsfördelning, att former för samverkan finns, att arbetet följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet och att behov av kompetensutveckling tillgodoses. Vidare granskas om undervisningen planeras och genomförs så att studie- och yrkesvägledningen ger eleverna förutsättningar att göra välgrundade studie- och yrkesval.

Granskningen visar att rektorn inte tagit fram någon tydlig arbetsfördelning för den vida² eller snäva³ studie- och yrkesvägledningen som beskriver hur personalen på skolenheten ska bedriva arbetet. Rektorn har visserligen tagit fram en personalhandbok för personalen där läroplanens mål anges men utan en konkretisering av hur personalen ska arbeta med studie- och yrkesvägledningen på skolenheten eller vem som ansvarar för olika delar av studie- och yrkesvägledningen. Studie- och yrkesvägledaren uppger i intervju att hen inte har fått några andra direktiv av rektorn hur studie- och yrkesvägledningsarbetet ska bedrivas utöver det som anges om läroplansmålen i personalhandboken.

Granskningen visar vidare att rektorn vissa ger förutsättningar för samverkan internt kring studie- och yrkesvägledningen. Rektorn uppger vid intervju att det tidigare funnits organisatoriska problem som gjort att studie- och yrkesvägledaren och lärarna haft svårt att hitta tider för att kunna mötas, vilket är en anledning till att rektorn bestämde sig för att utöka studie- och yrkesvägledartjänsten. Några av lärarna beskriver att de kan ses vid möte en gång i veckan och prata om studie- och yrkesvägledning om behovet finns. Rektorn har dock inte tydliggjort att samverkan kring studie- och yrkesvägledning ska ske eller syftet med en sådan samverkan. Av intervjuer med lärare och rektorn framgår att rektorn skapar förutsättningar för samverkan med externa aktörer kring arbetsmarknaden genom skolenhetens samarbete med exempelvis elevernas arbetsplatsförlagda lärande (APL). Rektorn poängterar dock att förutsättningar för samverkan med externa aktörer kring eftergymnasiala studier inte finns på plats än.

¹ I bilaga 1 redogörs kortfattat för Författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

² Med begreppet *vid* studie- och yrkesvägledning avses all den verksamhet som bidrar till att ge elever kunskaper och färdigheter som underlag för att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Skolverket (2013). Allmänna råd med kommentarer, *Arbete med studie- och vägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017, s. 9.

³ Studie- och yrkesvägledning i *snäv* bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal, individuellt och i grupp. Skolverket (2013). *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och vägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017, s. 9.

Rektorn ser inte till att personalen får tillräcklig kompetensutveckling för sitt arbete med studie- och yrkesvägledning. Rektorn berättar i intervju hen inte har analyserat lärarnas behov av kompetensutveckling avseende studie- och yrkesvägledning och att det saknas kompetensutvecklingsinsatser inom detta område. Vidare berättar rektorn att hen inte använt sig av studie- och yrkesvägledaren i lärarnas kompetensutveckling på handels- och administrationsprogrammet. Anledningen till det är, enligt rektorn, att skolan bara varit igång i tre terminer och att fokus varit att hitta strukturer för hur skolan ska vara organiserad.

Rektorn inkluderar inte på ett tydligt sätt studie- och yrkesvägledningen i skolenhetens systematiska kvalitetsarbete. Rektorn berättar i intervju att det finns inslag i skolenhetens kvalitetsrapport som kan ses som uppföljning av studie- och yrkesvägledningen vid skolenheten men att det inte framgår på ett tydligt och medvetet sätt vad som fungerar väl och inte gällande studie- och yrkesvägledningen. Skolinspektionen kan bekräfta rektorns uppfattning att det inte finns en tydlig uppföljning av arbetet med studie- och yrkesvägledningen utifrån de utdrag av skolenhetens kvalitetsrapport som Skolinspektionen tagit del av inför granskningen.

Granskningen visar vidare att lärarna i liten omfattning planerar och genomför undervisningen för att studie- och yrkesvägledningen ska utgöra en integrerad del i undervisningen. Av intervjuer med lärare framgår att alla lärare inte är medvetna om att de har detta uppdrag och att de inte använder begreppet studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Eleverna berättar att lärarna inte nämnt ordet studie- och yrkesvägledning eller pratat om arbetslivet, arbetsmarknaden och utbildningar i undervisningen med dem utan dessa samtal har skett med elevernas mentorer på mentorstiden eller vid utvecklingssamtal. Det framgår dock att lärarna i handels- och administrationsämnen genomför olika moment i undervisningen som utgör inslag av studie- och yrkesvägledning genom att lärarna pratar om olika yrken med syftet att eleverna ska få kunskap om olika yrken och arbetslivet. Exempelvis i kursen branschkunskap blir kopplingen mellan olika yrken och arbetsmarknaden tydlig berättar lärarna i handels- och administrationsämnen. I gymnasiegemensamma ämnen arbetar några av lärarna med "infärgning" av programmets karaktär i sina ämnen medan andra lärare inte gör det. Ett exempel på infärgning som ges är att en lärare har undervisat eleverna om procenträkning, hur lönerna ser ut inom olika yrken i handelsbranschen och om det finns löneskillnader mellan könen. APL är en stor del av elevernas lärlingsutbildning och det förekommer att lärarna ger eleverna i uppdrag att exempelvis ta reda på vilken utbildning och vad som i övrigt krävs för att arbeta inom ett yrke som förekommer på elevernas APL. Eleverna beskriver att de arbetar med att förbereda sig inför APL i skolan genom att de exempelvis pratar om bemötande och hur de ska bete sig när de arbetar i butik. Under APL dokumenterar eleverna vad de gör och sedan följer lärarna i handels- och administrationsämnen upp vilka moment som eleven klarat av i förhållande till kursmålen, berättar eleverna. Lärarna kan se att APL ofta leder till att eleverna blir nyfikna på andra yrkesroller. Lärarna kan också se att eleverna skaffar sig förebilder inom olika yrken under sin APL och eleverna uppger att de pratar med sina APL-handledare om studier och arbete.

Av intervjuer med rektorn, eleverna och personalen framgår att studie- och yrkesvägledaren och lärarna inte samverkar i undervisningen internt eller i arbetet med externa aktörer. Studie- och yrkesvägledaren träffar lärarna vid behov i enskilda elevvänderna på elevhälsomöten men det finns inga andra planerade tillfällen då lärare och studie- och yrkesvägledaren träffas. Studie- och yrkesvägledaren har presenterat sig i klasserna men inte deltagit i lärarnas undervisning i klasserna. Lärarna i handels- och administrationsämnena ansvarar för externa kontakter och i det arbetet ingår att bjuda in fackförbund och arbetsgivare medan genomförandet av studiebesök utanför skolan varierar mellan olika lärare. Rektorn berättar att kontakten med andra utbildningsanordnare som exempelvis universitet och yrkeshögskolor inte har påbörjats än på skolenheten. Enligt studie- och yrkesvägledaren informerar hen inte eleverna om studier efter gymnasiet eller medverkar i kontakten med APL-platser eftersom det inte funnits tid till det.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn och personal vid handels- och administrationsprogrammet vid Helsingborgs lärlingsgymnasium i låg utsträckning tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen. Det saknas en tydlig arbetsfördelning som klargör hur den vida studie- och yrkesvägledningen ska genomföras på handels- och administrationsprogrammet liksom förutsättningar för samverkan mellan lärare och studie- och yrkesvägledaren. Arbetet med studie- och yrkesvägledning ingår inte heller i skolenhetens systematiska kvalitetsarbete. I undervisningen bedriver lärarna inte studie- och yrkesvägledning på ett planerat och medvetet sätt i relation till centralt innehåll och ämnes- och kursplaner, även om det framkommer goda exempel på att lärare i några ämnen arbetar med inslag som utgör studie- och yrkesvägledning och att lärare i handels- och administrationsämnena förbereder eleverna för APL-perioderna. Sammantaget innebär det att det finns risk att elever går miste om kunskaper och färdigheter för att fatta de beslut om framtida studie- och yrkesval som en komplex och föränderlig arbetsmarknad kräver.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver se till att det blir tydligt för all berörd personal hur studie- och yrkesvägledningen ska genomföras på handels- och administrationsprogrammet. I detta ingår att se till att det skapas en tydlig arbetsfördelning för personalen samt att eventuella behov av kompetensutveckling beaktas. Rektorn behöver också följa upp studie- och yrkesvägledningen i det systematiska kvalitetsarbetet.

2. Anpassning av studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov

Inom detta område granskas i vilken utsträckning den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och hur den anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess och skapa en helhet för eleverna.⁴ Bland annat om det på skolan finns en bild av elevernas behov av kunskap och av att få reflektera kring sin egen utveckling i förhållande till sina framtidsmål. Vidare granskas hur denna bild ligger till grund för skolans arbete inom området.

Av granskningen framkommer att rektorn inte genomför några kartläggningar om vilka behov av studie- och yrkesvägledning som eleverna har. Däremot ser rektorn när elever har behov av vägledning. Till exempel i samband med elevers frånvaro från sina APL-platser har rektorn dragit slutsatsen att eleverna är i behov av vägledning. Intervjuade lärare berättar att de förmedlar elevernas behov till rektorn.

Av intervju med rektorn framgår att skolenheten behöver mer personalresurser med anledning av att skolan växer och att det finns många elevärenden. Det är en anledning till att rektorn har fattat beslut om att utöka studie- och yrkesvägledartjänsten från en halvtidstjänst till en heltidstjänst från och med februari 2019.

Granskningen visar att lärarna identifierar elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och framtida ambitioner och mål i varierad omfattning genom individuella samtal, APL-diskussioner och genom att eleverna ställer egna frågor. Några lärare inleder varje läsår med elevsamtal som sedan följs upp vid utvecklingssamtalet. Andra lärare identifierar inte elevernas behov av studie- och yrkesvägledning generellt utan uppmärksammar elevernas behov först när eleverna visar sin nyfikenhet eller ställer frågor inom ett område och lärarna på det viset efterhand får reda på elevernas ambitioner och mål. Eleverna säger att de uppfattat att det är mentorn som pratar om framtiden med dem och tar reda på elevernas mål i samband med de terminsvisa utvecklingssamtalen. I övrigt är det sällan som lärarna i undervisningen pratar med dem om deras ambitioner och mål, säger eleverna. Mentorn har också ett inledande "lära känna samtal" när eleverna börjar på skolan och eleverna får vid detta tillfälle frågor om sina ambitioner och tankar kring sin framtid. Det är dock ingenting som, enligt rektorn, systematiskt följs upp med eleverna i årskurs 2 och 3, även om det framkommer att vissa lärare ändå gör det.

Skolinspektionens granskning visar att lärarna i vissa avseenden anpassar studie- och yrkesvägledningen utifrån elevernas identifierade behov. Det gäller till exempel att lärarna försöker att anpassa APL-platserna efter elevernas behov och önskemål eftersom de tycker att det är viktigt att eleverna får goda förebilder på sin APL-plats, blir väl omhändertagna och kan utvecklas. Eleverna berättar i intervju att lärarna frågar dem var de vill vara under sin APL-period. Eleverna får sedan välja var de vill genomföra sin APL och när eleven bestämt sig tar läraren kontakt med arbetsplatsen och stämmer av att eleven kan genomföra sin APL där, berättar eleverna. Under APL-perioden får eleverna

⁴ Se fotnot 1

besök av lärarna och då stämmer de av vilka moment i kurserna som eleverna har klarat av på APL-platsen. Eleverna säger dock att den studie- och yrkesvägledning som de får i undervisningen av lärarna inte är anpassad efter elevernas enskilda behov utan att lärarna pratar om det generellt i helklass med eleverna.

Granskningen visar att studie- och yrkesvägledningen i undervisningen i viss utsträckning bidrar till att utveckla elevernas självkännet och gällande intressen, kompetenser och förmågor. Det framgår i intervjuer med lärare och elever att lärarna ger eleverna återkoppling på genomförda uppgifter via skolans lärplattform och då får eleverna reda på vad de kan utveckla inom respektive ämne. Vidare får eleverna skriva loggbok och får ibland reflektera över hur de ska genomföra, lära sig och visa olika moment på sin APL-plats kopplat till olika kurser i skolan. Eleverna berättar att studie- och yrkesvägledningen i undervisningen inte på ett tydligt och medvetet sätt bidrar till att utveckla deras självkännet och gällande intressen, kompetenser och förmågor inför framtida studie- och yrkesval. Eleverna säger exempelvis att "lärarna skriver kommentarer kring elevernas uppgifter men det finns inga kommentarer som handlar om framtiden". Vid utvecklingssamtalen pratar mentorn däremot med eleverna om yrkesexamen, framtida yrken och mål vilket bekräftas av både lärare och elever. Av intervjuer med elever, lärare och rektor framgår att det inte finns en röd tråd för studie- och yrkesvägledningen för eleverna men enligt rektorn och lärarna är ambitionen att utveckla ett tydligt årshjul för studie- och yrkesvägledningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att den vida studie- och yrkesvägledningen i ganska låg utsträckning utgår från elevernas behov och anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess. Rektorn har inte säkerställt att den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess. Avsaknaden av en kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledningen innebär att rektorn inte har en tydlig bild av behoven och därmed inte kan säkerställa att de resurser som avsatts tillgodoser elevernas behov. Det finns dock inslag där lärare identifierar elevernas behov, till exempel vid samtal om APL-platser och när eleverna ges tillfällen till reflektion över olika moment i undervisningen. Elevernas mentorer pratar också med dem om mål, ambitioner och framtida yrken i samband med utvecklingssamtalen. Lärarna anpassar dock inte studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov i undervisningen. Mycket av ansvaret för att koppla studieresultat till framtiden och att få tillräcklig kunskap och förståelse för sina intressen och kompetenser läggs därmed över på eleverna.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver ta ett större ansvar för att studie- och yrkesvägledningen utgår från och anpassas efter elevernas behov samt säkerställa att alla lärare utför det arbetet i undervisningen. I detta arbete ingår även att kartlägga elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och att jämföra bilden av elevernas behov med hur mycket resurser som avsätts.

3. Vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas val

Inom detta område granskas i vilken utsträckning eleverna ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och kulturell bakgrund.⁵ Begreppet kulturell bakgrund kan förstås som föreställningar om kultur som påverkar elevernas val samt den specifika situationen för elever med migrationsbakgrund.

Granskningen visar att rektorn inte utformat några konkreta mål eller konkretiserat läroplansmålen för arbetet med att vidga elevernas perspektiv och motverka att traditionella föreställningar begränsar elevers studie- och yrkesval. Rektorn har inte analyserat elevernas val av ämnen och kurser i syfte att studie- och yrkesvägledningen ska verka kompensatoriskt och ge alla elever samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån kön och social eller kulturell bakgrund.

Det framgår vidare i granskningen att lärarna arbetar i liten utsträckning med att vidga elevernas perspektiv i undervisningen. Visserligen använder sig några lärare av exempel från läroböcker när de vill visa personer som har gjort otraditionella val för eleverna och lärarna pratar också om att det är ok att välja annorlunda när eleverna ska välja APL-platser. När det gäller exempelvis löneskillnader och ledarstrukturer inom handelsbranschen pratar vissa lärare om det när eleverna uppmärksammar det i undervisningen men annars inte. Skälen till det är enligt lärarna att det är jämt fördelat mellan könen på programmet och att lärarnas uppfattning är att det är lika villkor mellan könen i handelsbranschen. Lärarna går ibland in och styr elevernas val av APL-platser och visar på andra möjligheter eftersom eleverna enligt lärarna har föreställningar utifrån kön, social och/eller kulturell bakgrund vart de vill vara på APL. Lärarna är medvetna om att eleverna har olika bakgrund och traditioner men de anpassar inte sin undervisning efter det. Elevernas uppfattning är att lärarna inte pratar om normer och föreställningar i undervisningen i relation till hur det kan påverka deras val. Eleverna upplever inte heller att de medverkat i några medvetna diskussioner, reflektioner eller att de blivit utmanade av lärarna om sina egna föreställningar i undervisningen.

Granskningen visar att alla lärare inte har tillräckliga kunskaper om vad som påverkar elevernas studie- och yrkesval. Några lärare uttrycker att de har tillräckliga kunskaper kring hur elevers bakgrund och normer kan påverka framtida studier och yrken samtidigt som andra lärare och rektorn ser det som ett utvecklingsområde. I intervjuer framgår också att personal och elever på skolan har medverkat vid en värdegrundsdag på skolan. Dagen innehöll exempelvis en föreläsning om mans- och kvinnoroller och könsdiskriminering men informationen har lärarna inte diskuterat vidare tillsammans med eleverna i undervisningen efteråt.

⁵ Se fotnot 1

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i låg utsträckning ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som kan vidga deras perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval eftersom att det saknas ett medvetet och strukturerat arbete inom området. Arbetet med att motverka begränsningar i studie- och yrkesval behöver intensifieras och synliggöras för eleverna i undervisningen än vad som görs. Det finns annars en risk för att studie- och yrkesvägledningen, inte i tillräcklig omfattning, verkar kompensatoriskt och förmår vidga elevernas perspektiv, så att alla elever ges samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån föreställningar om kön, social och/eller kulturell bakgrund.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver utforma konkreta mål och tydliggöra lärarnas ansvar för att inom den vida studie- och yrkesvägledningen vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval. I detta ingår att se till att lärarna har aktuell kunskap om de föreställningar som eleverna har och som kan påverka deras val samt att följa upp lärarnas arbete inom området.

4. Huvudmannens ansvar

Inom detta område granskas i vilken utsträckning huvudmannen tar ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Bland annat hur huvudmannen konkretiserar vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär i den egna verksamheten. Vidare hur organisation och resursfördelning, till exempel utifrån en kartläggning av behoven, säkerställer att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.⁶

Granskningen visar att huvudmannen inte har rutiner för att planera, följa upp och utveckla vägledningen i enlighet med de nationella målen. Av intervju med huvudmannens representant framgår att huvudmannen påbörjat ett arbete med att ta fram en SYV-plan på huvudmannanivå men att detta arbete inte är färdigt. Det framgår vidare att det finns stödfunktioner som genomför verksamhetsdialoger för att diskutera kvalitet på skolenheterna och att huvudmannen skaffat sig en bra bild av vad som ska prioriteras och utvecklas, enligt huvudmannens representant. Av intervju med rektorn framgår emellertid att rektorn inte känner till att huvudmannen har konkretiserat vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledningen innebär för respektive verksamhet. Huvudmannen har däremot en strategi för samverkan inför gymnasievalet där elever i årskurs 8 bjuds in till gymnasiemässan där eleverna både får information om gymnasieskolan och vad som händer efter gymnasieutbildningen.

⁶ Se fotnot 1

Det framgår vidare av granskningen att huvudmannen inte regelbundet kartlägger och analyserar elevernas behov av studie- och yrkesvägledning. Rektorn berättar att hen inte känner till att huvudmannen gör någon egen kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning utan det är upp till rektorn och skolenheten att prioritera efter elevernas behov. Av intervju med huvudmannens representant framgår att huvudmannen följer upp elevers avhopp och omval för att skaffa sig en bild av hur vägledningen på gymnasieskolan fungerar. I denna uppföljning tas inte hänsyn till hur faktorer som kön och social bakgrund påverkar behovet studie- och yrkesvägledningen, men däremot kartläggs hur social och kulturell bakgrund påverkar behovet för nyanlända elever.

Granskningen visar att huvudmannen inte i alla delar inkluderar studie- och yrkesvägledningen i det systematiska kvalitetsarbetet. Av intervju med huvudmannens representant framgår studie- och yrkesvägledningen generellt ingår i huvudmannens systematiska kvalitetsarbete men att det inte är tydligt i hur studie- och yrkesvägledningen följs upp och analyseras specifikt. Det är inte heller tydligt vilka beslut om eventuella utvecklingsåtgärder som huvudmannen fattat för studie- och yrkesvägledningen.

Granskningen visar att resursfördelningen för studie- och yrkesvägledningen inte följs upp av huvudmannen. Anledningen till det är enligt rektorn och huvudmannens representant att ansvaret är delegerat till rektorn och att det är upp till rektorn att fördela resurser till studie- och yrkesvägledning. Huvudmannens representant uppger att huvudmannen inte har tagit reda på vilket behov som finns när det gäller studie- och yrkesvägledning men utgår ifrån att det fungerar väl eftersom huvudmannen inte mottagit några andra signaler. Enligt rektorn har huvudmannen inte följt upp om eleverna har tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses. Huvudmannens representant och rektorns uppfattning är trots det att eleverna har tillräcklig tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att huvudmannen i låg utsträckning säkerställer att rektorn ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning. Huvudmannen har visserligen påbörjat ett arbete med en övergripande SYV-plan men det är inte färdigt än. Huvudmannen har inte konkretiserat vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledningen innebär eller konkretiserat några mål kring studie- och yrkesvägledningen för respektive verksamhet. Huvudmannen gör ingen kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och följer heller inte på ett systematiskt sätt upp skolenheternas arbete med studie- och yrkesvägledning. Sammantaget betyder det att huvudmannen saknar underlag för bedömning av huruvida elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses på skolenheterna. Därmed saknas också underlag för eventuella beslut om åtgärder, till exempel vad gäller resursfördelning och eventuella behov av kompetensutveckling för berörd personal.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Huvudmannen behöver säkerställa att rektorn ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning. I det arbetet ingår att implementera huvudmannens planer för arbetet och följa upp arbetet samt regelbundet ta reda på om elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 11 oktober 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de fyra identifierade utvecklingsområdena som anges ovan under rubrik *Bedömning*. Som stöd för redovisningen bör bifogade mall (bilaga 2) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se, eller per post till, Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2017:10219) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

X Anders Bengtsson

X Roland Fallström

Föredragande
Signerat av: Anders Bengtsson

Beslutsfattare
Signerat av: Roland Fallström

I ärendets slutliga handläggning har undervisningsrådet Bo Jersenius och Madeleine Olofsson deltagit.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:
<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/SYV-pa-gymnasiala-yrkesprogram/>

Bilaga 1

Författningar och allmänna råd i kvalitetsgranskningen Studie- och yrkesvägledning på gymnasiala yrkesprogram

Skollagen (2010:800)

1 kap. 4 § 1-2 st skollagen

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. [...]

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. [...] En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. [...]

2 kap. 8 b § skollagen

Kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

2 kap. 29 § skollagen

Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 278-279) anges att lärare, skolledare och särskilt utbildade studie- och yrkesvägledningsfunktionärer har ett gemensamt ansvar, men delvis olika roller, när det gäller information och vägledning till eleverna om framtida studier och arbetsliv. En förutsättning för att eleverna ska kunna utnyttja den stora frihet och de möjligheter till egna val som erbjuds är att de får en adekvat information om utbildningsutbud och valmöjligheter, såväl utifrån sina intressen och förutsättningar som i förhållande till arbetsmarknadens behov. Elevernas behov av vägledning kommer säkerligen inte att bli mindre i framtiden än i dag.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 659) anges vidare att kompetens för studie- och yrkesvägledning främst finns hos personer som är anställda för denna verksamhet. Även rektorer och lärare har dock ett visst ansvar att förmedla sådan kunskap. Frågor om studie- och yrkesvägledning behandlas främst i läroplanerna. Huvudmannen bestämmer själv om kompetensen ska ordnas genom att personal anställs eller på något annat sätt.

2 kap. 30 § skollagen

För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

2 kap. 34 § 1 st skollagen

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling. [...]

4 kap. 3 § skollagen

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 § skollagen

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 § skollagen

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

4 kap. 6 § skollagen

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

4 kap. 7 § skollagen

Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

15 kap. 2 § 1 st skollagen

Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. [...]

15 kap. 3 § skollagen

Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

2011 års läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144)

2 Övergripande mål och riktlinjer

I de övergripande målen anges de kunskaper samt de normer och värden som alla elever bör ha utvecklat när de lämnar utbildningen. Målen anger inriktningen på utbildningen.

2.4 Utbildningsval - arbete och samhällsliv

Gymnasieskolan ska nära samverka med de obligatoriska skolformerna, arbetslivet, universiteten och högskolorna samt med samhället i övrigt. Detta krävs för att eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser inom utbildningen och för vidare studier eller yrkesverksamhet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om yrkesutbildningen.

Genom att arbetslivet fortlöpande förändras när det gäller behovet av kompetens och rekrytering av arbetskraft inom olika områden har studie- och yrkesvägledning i vid mening stor betydelse. Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolan och eleverna.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- utvecklar sin självkänedom och förmåga till studieplanering,

- medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper,
- ökar sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha,
- har kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till fortsatt utbildning, praktik och arbete i Sverige och andra länder, och
- är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv samt ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket.

Riktlinjer

Personalen ska, efter en av rektorn gjord arbetsfördelning,

- bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke,
- informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund,
- i informationen och vägledningen utnyttja de kunskaper som finns hos eleverna, hos skolans personal och i samhället utanför skolan,
- i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter från arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång,
- utveckla kontakter med universitet och högskolor samt med handledare och andra inom arbetslivet som kan bidra till att målen för utbildningen nås,
- i utbildningen utnyttja kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- bidra till att presumtiva elever får information om skolans utbildningar.

2.6 Rektorns ansvar

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att [...]

- undervisningen, elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar, särskilt stöd samt andra stödåtgärder som de behöver, [...]
- lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen,
- samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- samverkan med universiteten och högskolorna samt arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får en kvalitativt god utbildning samt en förberedelse för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning,

- studie- och yrkesvägledningen organiseras så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrke, [...]

- stimulera till internationella kontakter, samverkan och utbyten i utbildningen, [...]

Skolverkets allmänna råd om arbete med studie- och yrkesvägledning (SKOLFS 2013:180)

1. Att styra och leda arbetet med studie- och yrkesvägledning

Huvudmannen bör

- konkretisera vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär för den egna verksamheten, samt
- vid beslut om organisation och resursfördelning säkerställa att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.

Rektorn bör

- se till att det finns rutiner och metoder för att planera, utvärdera och utveckla studie- och yrkesvägledningen så att den tillgodoser elevernas behov av vägledning,
- tydliggöra hur ansvaret för studie- och yrkesvägledning är fördelat mellan studie- och yrkesvägledare, lärare och övrig personal samt formerna för samarbetet mellan dem,
- se till att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen under studietiden, så att eleven ges förutsättningar att göra väl underbyggda studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna, utifrån sina behov, erbjuds vägledningssamtal.

2. Personal och kompetens

Huvudmannen bör

- inför resursfördelningen ta reda på vilken kompetens som finns och vilken kompetens som behövs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Huvudmannen och rektorn bör

- se till att studie- och yrkesvägledaren har den kompetens som behövs för att kunna stödja övrig personals arbete med studie- och yrkesvägledning.

Rektorn bör

- med utgångspunkt i en kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning se till att verksamheten kan tillhandahålla den kompetens som krävs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning,
- med utgångspunkt i elevernas behov av vägledning, fortlöpande kartlägga och analysera kompetensutvecklingsbehovet för personal som arbetar med studie- och yrkesvägledning, samt
- se till att personalen på skolan har kunskaper om och förståelse för hur kön samt social och kulturell bakgrund påverkar elevernas studie- och yrkesval samt att de har kunskaper om hur elevernas föreställningar om utbildningar och yrken kan utmanas.

3. Undervisning och samverkan – skola, utbildning och arbetsliv

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att ställas inför olika uppgifter i arbetslivet och möta företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet i syfte att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter inför kommande studie- och yrkesval,
- ha ett övergripande ansvar för att elevernas arbetslivskontakter bidrar till att deras studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund, samt
- planera för att varje elev i gymnasiesärskolan får det stöd han eller hon behöver i övergången till arbetslivet.

Lärare bör i undervisningen

- ge eleverna möjlighet att utveckla en förståelse för hur kunskaper i ämnet kan ha betydelse i arbetslivet och på så sätt utgöra ett underlag för deras framtida studie- och yrkesval,
- utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund som annars kan begränsa elevernas framtida studie- och yrkesval, samt
- ge eleverna möjlighet att utveckla allsidiga kunskaper om hur arbetslivet fungerar.

Lärare och studie- och yrkesvägledare bör

- ge eleven möjlighet att utveckla sin förmåga att genomföra sina val av studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- bidra med sådana specialistkunskaper som kan ha betydelse för elevernas studie- och yrkesval.

4. Information inför val av studier och yrken

Kommunen bör

- säkerställa att kommunens medborgare informeras om sina möjligheter till utbildning.

Rektorn bör

- se till att det finns strategier för att alla elever utifrån sina behov ska få allsidig information om studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren och läraren bör

- ge eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att kritiskt granska information om studier och yrken samt skapa medvetenhet om vilket ansvar de själva har för sina studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna får saklig och aktuell information om arbetslivets kvalifikationskrav och om hur arbetsmarknaden ser ut inom olika yrkesområden.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- se till att informationen om utbildningsvägar och yrken är aktuell, opartisk, tillförlitlig och tillgänglig för eleverna när de behöver den,

- se till att varje elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan får information om de kurser och utbildningar som finns inom gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan och om vilka val som kan ha betydelse för vidare studier,
- se till att eleverna i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan får information om valmöjligheter i form av inriktningar, kurser och yrkesutgångar samt om vilka konsekvenser ett byte av studieinriktning och kurser medför,
- se till att eleverna i gymnasieskolan får information om vidare studier och om vilka val som kan ha betydelse för dessa, samt
- se till att eleverna inom och sökande till vuxenutbildningen får tillgång till information om de kurser och utbildningar som de kan behöva för att nå sina studiemål.

5. Vägledningssamtalet

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna erbjuds vägledningssamtal som utgår från varje elevs behov och stödjer dennes studie och yrkesvalsprocess.

Studie- och yrkesvägledaren bör se till att vägledningssamtalen planeras och genomförs så att de

- vidgar elevens perspektiv om såväl de egna förutsättningarna som olika utbildningar och yrken,
- utmanar elevens föreställningar om yrken och utbildningar utifrån kön samt utifrån social och kulturell bakgrund,
- ger eleven förutsättningar att utveckla sin förmåga att väga samman olika faktorer som har betydelse för studie- och yrkesvalet, samt
- ger den individuella studieplanen en central roll i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och inom vuxenutbildningen.

I anslutning till de allmänna råd som anges ovan har Skolverket också givit kommentarer som använts i granskningen.⁷

⁷ Skolverket (2013) *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017

Bilaga 2

Mall för huvudmannens redovisning till Skolinspektionen

Utvecklingsområde 1:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 2:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 3:

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 4:

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: